

Lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçiminde karşılaştığı sorunlar ve bu sorunların anksiyete ve depresyonla ilişkisi

The problems during choice of profession and comparison of these problems with anxiety and depression in final year of high school students

Veysel Kars¹, Necmi Arslan², Leyla Erik³, Nuran Avcı³, Pakize Gamze Bucaktepe³,
Tahsin Celepkolu³, Hüseyin Avni Şahin⁴

ÖZET

Amaç: Lise son sınıf öğrencilerinde anksiyete ve depresyon bozukluğu belirtisi gösterme sıklığını ve bu durumun bazı sosyodemografik değişkenlerle ilişkisini incelemeyi ve öğrencilerin meslek seçimlerini etkileyen sosyo-ekonomik ve kültürel faktörlerin neler olduğunu ortaya çıkarmayı amaçladık.

Yöntemler: 2010-2011 eğitim öğretim dönemi ikinci yarısında Van il merkezinde toplam 412 öğrenciyi Sosyodemografik Bilgi Formu, Beck Depresyon Ölçeği (BDÖ) ve Beck Anksiyete Ölçeği (BAÖ) uygulandı. İstatistiksel analiz için Student t testi ve tek yönlü ANOVA testi kullanıldı.

Bulgular: Öğrencilerin yaş ortalaması 16,8 yıldır, %73,8'i erkekti. BAÖ puanı ortalaması ve BDÖ puanı ortalaması sırasıyla 15,4±13,3 ve 15,3±12,8 olarak bulundu. Katılımcıların %58'inde BAÖ, %66'sında BDÖ puanı 41 ve üstündeydi. BAÖ puanı, Anadolu lisesi öğrencilerinde genel lise öğrencilerinden daha yüksek bulundu. Kız öğrencilerin hem BAÖ hem de BDÖ puanları erkeklerden daha yüksek bulundu. BDÖ ve BAÖ puanları arasında pozitif korelasyon saptandı.

Sonuç: Çalışmamızda, lise son sınıf öğrencilerinde önemli bir oranda saptanan Anksiyete ve Depresyon'un öğrencilerin meslek seçimini olumsuz yönde etkilediği sonucuna varıldı. Lise son sınıf öğrencilerine meslek seçimi hakkında rehberlik hizmeti verilmesinin ergen ve toplum sağlığı açısından faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Anahtar kelimeler: Öğrenci, Beck Depresyon Ölçeği, Beck Anksiyete Ölçeği, rehberlik

ABSTRACT

Objective: We aimed to investigate the relationship between prevalence of anxiety, depressive disorder symptoms and some sociodemographic variables in the final year of high-school students, secondly to determine the socio-economic and cultural factors which affect choosing professions among the high school senior students in the province of Van.

Methods: In this context, the study was performed in the provincial center of Van in the second semester of 2011. Unpaired t test and one way Anova test were used for statistical analysis. Socio-demographic Information Form, Awareness of Career Choice Form, Beck Depression Inventory (BDI), and Beck Anxiety Inventory (BAI) were applied to a total of 412 students.

Results: In this study BAI and BDI scores were 15.4±13.3 and 15.3±12.8 respectively. BAI scores of the students in Anatolian high school were found higher than the normal high school. Both the anxiety and depressive levels of female students were higher than the males. The mean age was 16,8 years, 73.8% of whom were male. In 58% of the students' BAI point, in 66% BDI point were higher than 41; and in 37% BDI point were higher than 17. Female students had higher BAI points. There was a positive correlation between BAI and BDI points.

Conclusion: It was noticed in our study that the great amount of anxiety discovered in last grade high school students affect. The student's job choice negatively. We think that providing last grade high school students with guidance service about job selection will be useful.

Key words: Student, Beck depression inventory, Beck anxiety inventory, guidance service

¹ Diyarbakır Halk Sağlığı Müdürlüğü Bağlar Aile Sağlığı Merkezi, Diyarbakır, Türkiye

² Elazığ Halk Sağlığı Müdürlüğü Kooperatif Aile Sağlığı Merkezi, Elazığ, Türkiye

³ Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği AD, Diyarbakır, Türkiye

⁴ Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği AD, Van, Türkiye

Yazışma Adresi /Correspondence: Veysel Kars,

Bağlar Aile Sağlığı Merkezi Bağlar/ Diyarbakır Email: dr.haber@hotmail.com

Geliş Tarihi / Received: 03.12.2013, Kabul Tarihi / Accepted: 17.01.2014

Copyright © Dicle Tıp Dergisi 2014, Her hakkı saklıdır / All rights reserved

GİRİŞ

İnsan, yaşamı boyunca çeşitli seçimler yapar. Meslek seçimi, insanın yaptığı seçimler arasında belki de en önemlisidir. Meslek seçimi, bir kişinin kimlikle evleneceğini, dünya görüşünü, günlük yaşam biçimini ve alışkanlıklarını belli bir biçime sokan etkilere de sahiptir. İnsan yaşamında böylesine çok yönlü etkileri olan bir uğraşı alanının seçimi günümüzde güçleşen bir olgu haline gelmiştir. Çağımızda teknoloji ve endüstri alanındaki değişme ve gelişmeler toplumlarda yeni iş gruplarının ve mesleklerin ortaya çıkmasına, bunlar ise iş ve meslek yaşamında seçeneklerin artmasına, karmaşıklaşmasına neden olmaktadır [1].

Meslek seçimi aşaması, bireyin yaşantısına yön verdiği en önemli aşamalardan biridir. Bireyin mesleğini seçmesi çalışma biçimini dolayısıyla yaşam biçimini de seçmesi anlamına gelmektedir. Bireyler gençlik döneminde yetişkin rolünü benimseyerek seçim yapar ve sorumluluk yüklenmeye başlarlar [2]. Ergenliğin fiziksel, bilişsel, toplumsal ve duygusal değişimleri hızlı ve sarsıcıdır. Yaşamların bu döneminde üç ana görevle karşı karşıyadırlar. Bu görevler bireyleşme, meslek seçimi ve cinsel kimliğin oluşması gibi üç önemli unsuru içermektedir [3,4].

Bu çalışmada, bu konuda yapılan diğer çalışmalardan farklı olarak meslek seçiminde bulunan lise son sınıf öğrencilerinin karşılaştığı sorunlar, bu sorunların en başında olan kaygı, bu kaygıya bağlı anksiyete ve depresyon düzeyleri ile farkındalık kapsamlı olarak incelenmiştir.

YÖNTEMLER

2010–2011 eğitim öğretim yılı 2. yarıyılında sınav döneminden 2 ay önce Van da öğrenim gören, meslek seçiminde bulunmak üzere üniversite sınavına girecek gönüllü lise son sınıf öğrencileri çalışmaya dâhil edildi. Araştırmanın yapılacağı okullar tesadüfi olarak seçildi. Araştırmamıza katılan öğrenciler düz, meslek ve Anadolu liselerinde öğrenim görenler olarak üç gruba ayrıldı. Araştırmamıza meslek seçiminde bulunacak gönüllü 421 öğrenci katıldı. Çalışmamızda 412 öğrenci ile ilgili veriler değerlendirmeye alındı. Katılımcılara sosyodemografik değişkenler, meslek seçimi ile ilgili farkındalık ve meslek seçiminde etkili olan faktörler, Beck depresyon ölçeği (BDÖ) ve Beck anksiyete

ölçeğinden (BAÖ) oluşturulan veri toplama formları uygulandı. Beck depresyon ve Beck anksiyete ölçekleri bizzat katılımcı tarafından dolduruldu. Katılımcılardan ölçekte yer alan her bir ifade için “hiç”, “hafif”, “orta” ya da “şiddetli” seçeneklerinden kendilerine en uygun olanını işaretlemeleri istendi. İstatistiksel değerlendirmeler için SPSS 13 (Statistical Package for Social Science) istatistiksel yazılım programı kullanıldı. Gruplar karşılaştırılırken kategorik değişkenler için ki kare, sürekli değişkenler için iki gurubun karşılaştırılmasında t testi, ikiden fazla grubun karşılaştırılmasında varyans analiz, nominal eşit dağılım için ise levenal test uygulandı. Değişkenler arasındaki ilişkinin yönü ve düzeyinin belirlenmesi amacı ile Pearson korelasyon analizi yapıldı Sürekli değişkenler için kategorik değişkenlere göre (çeşitli demografik özellikler) fark olup olmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (One-Way ANOVA) yapıldı. P değeri <0,05 istatistiksel olarak anlamlı kabul edildi.

BULGULAR

Araştırmamıza katılan öğrenciler incelendiğinde; meslek seçiminde etkili faktörlerden ilk sırada iş olanaklarının var olması yer alırken, ikinci sırada ilgi yeteneklerine uygunluk, üçüncü sırada da ekonomik getirinin yüksekliği yer alıyordu ($p < 0,001$, Tablo 1). Depresyon ortalamaları kızların %48,1’inde, erkeklerin %29,3’ünde yüksekti ($p:0,048$, tablo 2). Katılımcı öğrencilerin %22,4’ünde anksiyete ve depresyon düzeyleri yüksek bulundu, bu öğrencilerin %29,6’sı kız, %19,2’si erkekti. Öğrencilerin %13,3’ünde sadece anksiyete, %11,9’unda sadece depresyon bulunurken, %22,3’ünde hem anksiyete hem depresyon düzeyleri yüksek bulundu. Aile içinde meslek seçimi konusunda anne ve babasıyla çatışma yaşayanların %61,2’sinde, çatışma yaşamayanların %43,1’inde hem anksiyete hem depresyon düzeyleri yüksek bulundu ($p=0,001$). Okul türleri incelendiğinde anksiyete depresyon skorları %41,8 ile meslek lisesinde en yüksekti ($p=0,018$, Tablo2). Katılımcı öğrencilerden anne babalarının rehberlik alma durumu ile anksiyete depresyon skorları arası ilişkiye bakıldığında skorları yüksek olan öğrencilerden %72,5’inin ebeveynlerinin herhangi bir rehberlik almadığı, %10,2’sinin seminer, panel eğitimi aldığı, %6,6’sının meslek temsilcisi veya okuldaki rehber öğretmenden rehberlik aldığı, %10,7’sinin internet veya televizyon yoluyla bilgi edindiği görüldü ($p=0,025$, Tablo 2). Meslek seçiminde öğren-

cilerin aldıkları sınav puanına göre tercih yapanların meslekleri tanıma oranı %27,2 iken, katılımcıların ilgi ve yetenekleri ölçüsünde meslek tercihinde bulduklarını ifade edenlerin meslekleri tanıma oranı %73,8 idi ($p=0,003$).

Tablo 1. Meslek tercihlerini etkileyen faktörler ve yüzdeleri

Meslek tercihlerini etkileyen faktörler	Sayı	%
İş olanakları	278	67,4
İlgi ve yeteneklerim	231	56,0
Ekonomik getirisi	222	53,9
Ailemin isteği ve baskısı	145	35,1
Mesleğin statüsü	122	29,7
Sosyal çevre	101	24,5
Bana ve aileme getireceği yük	73	17,7
Medyanın etkisi	34	8,2
Cevapsız	30	7,3

Tablo 2. Lise son sınıf öğrencilerinin bazı değişkenlere göre anksiyete düzeyleri arasındaki ilişki

	Anksiyete (%)		p
	Yok	Var	
Cinsiyet Kız	56,5	43,5	0,048
Erkek	67,1	32,9	
Meslek seçimi konusunda anne ve babasıyla çatışma Hayır	56,5	43,1	0,001
yaşama durumu Evet	38,8	61,2	
Okul türü Genel lise	74,7	25,3	0,018
Fen Anadolu	65,6	34,4	
Meslek	58,2	41,8	
Ebeveynlerde Rehberlik alma durumu	81,5	72,5	0,025
Almadım	8,4	10,2	
Seminer-Panel	6,0	10,7	
İnternet-TV	4,1	6,6	
Okul rehberliği			

TARTIŞMA

Anksiyetenin yaşamın her döneminde ortaya çıkabileceği ve çeşitli durumların anksiyete sıklığını ve şiddetini artırabileceği bilinmektedir. Gelecekle ilgili belirsizlikler ve sorunlarla karşılaşılabilir düşüncesi, bireyin anksiyetesini artırabileceği için, sınav öncesi dönemlerde de anksiyetenin artması beklenen bir durumdur [5].

Anksiyete ve depresyon epidemiyolojisiyle ilgili yapılan çalışmalarda genel olarak varılan ortak kanı anksiyete sıklığının ve yaygınlığının kadınlarda erkeklerden daha yüksek oranda olduğudur [5,11]. Hormonsal farklılıklar, toplumsal değer yargıları, farklı stresörlerle karşı karşıya kalmak bayanlarda depresyon yatkinliğini arttırdığı bilinmektedir [13]. Bu çalışmalar ve bilgiler bulgularımızı destekler niteliktedir.

Lise son sınıf öğrencileri, gelecekteki mesleki yaşamlarının belirlendiği dönemlerde bir takım kaygılarla karşı karşıya kalırlar. Ertem ve ark.nın [14] lise öğrencilerinde yaptıkları çalışmada kız öğrencilerde ağır depresyon görülme oranı %9,6, erkek öğrencilerde %5,4 olarak saptanmıştır. S.Türkeleş ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada [12] öğrencilerin 126'sında (%19,9) depresyon bulunmuştur ve depresyon puan ortalamalarının da $13,48 \pm 6,56$ olduğu saptanmıştır. Aynı çalışmada kızlarda depresyon toplam puanı $14,26 \pm 6,26$, erkeklerde ise depresyon toplam puanı $12,65 \pm 6,77$ olarak tespit edilmiştir. Depresyonla anlamlı derecede ilişkisi olan faktörler, öğrencilerin kendilerini yalnız hissetmeleri, kendilerine güvenememeleri olarak tespit edilmiştir. Ayrıca bu çalışmada kendi cinsleri ve karşı cins ile arkadaşlık kurmada güçlük çekme, duygularını ifade etmede güçlük çekme, sigara, alkol kullanma ve kronik sağlık sorunlarının olması gibi problemlerde anlamlı farklılık saptanmıştır. Araştırmamıza göre Van bölgesinde lise son sınıf öğrencilerinde depresyon sıklığı kızlarda daha yüksektir. Van bölgesinde meslek seçiminde bulunan lise son sınıf öğrencilerinden kızların %48,1'inde erkeklerin ise %29,3'ünde depresyon düzeylerinde yükseklik tespit edilmiştir. Van bölgesinde meslek seçiminde bulunacak lise son sınıf öğrencileri cinsiyet gözeterek incelendiğinde kızların %21,3'ünde ağır depresyon erkeklerin ise %11,5'inde ağır depresyon bulunmuştur.

Günay O ve ark. nın lise öğrencilerinde yaptıkları araştırmada [6] anksiyete puanlarını Anadolu lisesi öğrencilerinde genel lise öğrencilerinden daha yüksek bulunmuştur. Bizim yaptığımız çalışmamıza göre meslek lisesi öğrencilerinde genel ve Anadolu lisesi öğrencilerine göre anksiyete oranı daha yüksek bulunmuştur. Bu durum bize özellikle meslek seçiminde meslek liselilerin üniversite giriş sınavlarında daha çok kaygı yaşadıklarını düşündürmüştür.

Van bölgesinde meslek seçiminde bulunacak kız öğrenciler erkek öğrencilere oranla daha kaygılıdır. Kızların %43,5'inde, erkeklerin ise %32,9'unda anksiyete düzeylerinde yükseklik saptanırken cinsiyet ayrımı yapılmaksızın lise son sınıf öğrencilerinin %35,7'sinde anksiyete düzeylerinde yükseklik görülmüştür. Kızların daha duygusal bir yapıya sahip olmalarının yanı sıra, aile içerisinde ve toplumda kız öğrenciler üzerinde daha fazla baskı olmasının kız öğrencilerin anksiyete düzeylerinin daha yüksek olmasına neden olabileceği düşünülmüştür.

Lung tarafından 2000 yılında Los Angeles, California Üniversitesine devam eden son sınıf öğrencileri üzerinde kuşaklar arası çatışmayı inceleyen bir çalışmada; Çerkez ailelerin “konuşarak ve yardım sever bir tavır” sergileyerek sorunlara yaklaştığı, Çin-Amerikalı ailelerin ise daha çok “yasaklama, suçlama, ayıplama ve fiziksel saldırı” yoluyla olaylara yaklaştığı saptanmıştır [17].

Türkiye’de yüksek öğretime geçme aşamasında yapılan ve öğrencilerin gelecekle ilgili önemli ölçüde etkileyen üniversite seçme sınavı, önemli bir anksiyete kaynağı olabilecek özelliktedir ve lise son sınıfta okuyan öğrenciler önemli bir risk grubudur. Doğru mesleği seçmenin yolu bireylerin seçimlerini yetenek ve ilgilerine göre yapmalarından geçmektedir. Seçimini bu şekilde gerçekleştiren bireyler seçtikleri alanda daha başarılı, meslek seçimi ve yaşantılarında ise daha az kaygılı olurlar. Bu nedenle depresyon konusunda öğrenci ve ailelerinin bilgilendirilmesi, bu öğrencilerin meslek seçimi konusunda farkındalık kazandırılmasında aile ile birlikte ortak işbirliği yapılması büyük önem taşımaktadır. Anne-babalar gençlerle meslek seçimi konusunda empati kurarak onu anlamaya çalışır ve gencin bazı davranışlarına hoşgörü ile yaklaşırlarsa bu sorunlar çözümlenecek, uygun meslek seçimi mümkün olacaktır. Bu konularda gerek ebeveyne gerekse gençlere örgün ve yaygın eğitim kapsamında sürekli eğitim verilmelidir. Aile hekimine de bu konuda görev düşmektedir [15,16]. Aile hekimi bireye yakınlığı sayesinde onun kişisel sorunları, aile ilişkileri, içinde yaşadığı ortamın ve toplumun sorunları hakkında bilgi sahibi olduğundan, koruyucu sağlık hizmetleri kapsamında meslek seçiminde bulunacak öğrencilere ve ailelerine bu döneme özgü ruhsal değişikliklerle ilgili bilgi verebilir. Bunun için de Aile Hekimliği kliniklerinde bilişsel ve davranışçı tedavinin yer alması depresyon ve anksiyete gibi sık görülen

psikiyatrik hastalıkların tedavisinin yapılabildiği şekilde yönetilebilmesi için çalışmaların yapılması önerilebilir.

Bu çalışma Van bölgesi lise son sınıf öğrencileri ile sınırlıdır. Mesleki rehberlik konusunda ayrıntılı programların yapılabilmesi için yeterli bilgi edinilmesi amacıyla çalışma diğer bölgelerde meslek seçiminde bulunan öğrenciler ile tekrarlanabilir.

KAYNAKLAR

1. Kuzgun, Yıldız. Meslek Danışmanlığı Kuramları ve Uygulamaları. Nobel Yayıncılık, Ankara, 2000.
2. Sarıkaya T, Khorshid L. Üniversite öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen etmenlerin incelenmesi. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi 2009;7:393-423.
3. Gillett R, Pietroni PC. Depresyon (Türkçe Baskı). Çev. Ed. Kütevin Z. İnkılâp Kitap evi, 1990.
4. Kaya M, Genç MF, Kaya B, Pehlivan E. “Tıp fakültesi ve sağlık yüksekokulu öğrencilerinde depresif belirti yaygınlığı, Stresle başa çıkma tarzları ve etkileyen faktörler”. İnönü Üniversitesi Tıp Fak, Halk Sağlığı AD. Yayınlanmış Uzm. Tezi 2006;18:137-146;
5. Öztürk MO. Ruh Sağlığı ve Bozuklukları kitabı 3. baskı, İstanbul. Evrim BasımYayımlar Dağıtım,1990:38-41.
6. Günay O, Öncel ÜN, Erdoğan Ü. Lise son sınıf öğrencilerinde durumluk ve sürekli Anksiyete düzeyini etkileyen faktörler. Sağlık Bilimleri Dergisi 2008;17:77-85.
7. Ceylan A, Özen Ş, Palancı Y. Lise son sınıflarda anksiyete-depresyon düzeyleri ve zararlı alışkanlıklar. Anadolu Psikiyatri Dergisi 2003;4:144-150.
8. Soylu Ö. Üniversite Sınavına Hazırlanan Öğrencilerin Ailelerinden Sosyal Destek Algılayıp-Algılamama Durumlarına Göre Psikolojik Belirtiler Yönünden Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.
9. Jones AY, Dean E, Lo SK. Interrelationships Between anxiety, lifestyle self reports and fitness in a sample of Hong Kong University students. Stres 2002;5:65-71.
10. Hocaoglu Ç, Tanrıöver Kandil S, Bilici M. Çıkraklık eğitim merkezi öğrencileri ile orta öğrenim öğrencilerinin ruhsal durumları üzerine karşılaştırmalı bir çalışma. İbni Sina Tıp Dergisi 2001;6:161-169.
11. Ackard DM, Neumark-Sztainer D, Story M. Parent-child connectedness and behavioral and emotional health among adolescents. Am J Prev Med 2006;30:59-66.
12. Türkleş S, Hacıhasanoğlu R. Lise öğrencilerinde depresyon düzeyi ve etkileyen faktörlerin incelenmesi. Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu dergisi 2008;11:2.
13. Doğan O. Depresyonun epidemiyolojisi Duygu durum Dizisi 2000;1:29-38.
14. Ertem Ü, Yazıcı S. Ergenlik döneminde psikososyal sorunlar ve depresyon. Aile ve Toplum 2004;3:7-12.
15. Bozdemir N, Kara İH. Birinci Basamakta Tanı ve Tedavi 2010:20-21
16. Aydın S. Aile Hekimliği Türkiye Modeli Ankara 2004 T.C. Sağlık Bakanlığı Yayını; 51-57.
17. Lung AY. Parent-adolescent conflict and resolution in Chinese American and Caucasian families. PhD Thesis. University of California, Los Angeles 1999.